

Wstęp

Globalizacja gospodarki światowej sprzyja tworzeniu grup kapitałowych, a nawet konsolidacji branż. Pod presją narastającej globalizacji branży producentów rozwiązań informatycznych zmieniają swoje strategie rynkowe. Przejmując władzę nad przedsiębiorstwami lub wchłaniając jednostki gospodarcze działające w rynkowej niszy, rozszerzają ofertę organizacji o nowe funkcjonalności. W ostatnich latach trudno nie zauważyć spektakularnych przejęć dostawców rozwiązań BI (ang. *Business Intelligence*) przez producentów systemów ERP (ang. *Enterprise Information Systems*), czego konsekwencją jest przekształcanie systemów informatycznych zarządzania w otwartą platformę, w skład której wchodzi podstawowa funkcjonalność dotycząca automatyzacji procesów transakcyjnych.

Intensywności przejmowania kontroli nad innymi jednostkami sprzyja spowolnienie gospodarcze, które zaniża wyceny spółek. W ten sposób powstają ponadnarodowe, złożone organizacje gospodarcze (grupy kapitałowe), w których wzajemne transakcje mogą mieć, i często mają, istotny wpływ na konkurencyjność jednostek kręgu konsolidacyjnego. Z drugiej strony potencjalny akcjonariusz niejednokrotnie ma trudności z odczytaniem intencji zarządu podejmującego decyzje o kierunkach rozwoju grupy kapitałowej. Czasami, opierając się na powszechnie dostępnych źródłach informacji, odnosi się wrażenie, że zarząd nie potrafi uzasadnić podjętych decyzji inwestycyjnych (lub zamierzeń) w kategoriach biznesowych. Najczęściej brakuje informacji o wpływie planowanych przejęć na długoterminowy wzrost wartości, będący efektem zmiany struktury powiązań kapitałowych w grupie. Wydaje się, że problem tkwi w obserwowanej luce informacyjnej pomiędzy tradycyj-

ną formą skonsolidowanej sprawozdawczości finansowej a oczekiwaniami menedżerów najwyższego szczebla zarządzania oraz akcjonariuszy. Nie chodzi tu o sprawozdania finansowe (raporty) będące efektem prostych symulacji w formie krótko- lub długoterminowych prognoz finansowych. Tego typu podejście jest dobrze znane w praktyce zarządzania grupami kapitałowymi i, jak pokazuje praktyka gospodarcza, daleko niewystarczające. Potrzeby menedżerów oraz akcjonariuszy koncentrują się bowiem wokół bardziej zaawansowanych rozwiązań, takich, które wspomagają poszukiwanie odpowiedzi na pytania o kierunki doskonalenia struktury grupy kapitałowej w kontekście budowania trwałej przewagi konkurencyjnej.

Poruszana w pracy koncepcja modelu biznesu, którą posłużono się do opisu architektury działalności przedsiębiorstwa (grupy kapitałowej), zdobywa coraz większe uznanie w kręgach nauki oraz praktyki gospodarczej. Jest ona, zdaniem autorki, na tyle atrakcyjna, że warto ją potraktować jako istotny element budowy nowoczesnego systemu kreowania wartości w grupach kapitałowych.

Przyjmując taki punkt widzenia, nakreślono główne cele pracy.

1. Cele teoriopoznawcze, zawierające:

- ▶ opracowanie metodyki identyfikacji typowych modeli biznesu sektora producentów systemów informatycznych zarządzania (SIZ) i próbę jej uogólnienia umożliwiającą zastosowanie w innych sektorach,
- ▶ zaproponowanie metodyki konsolidowania transakcji pozakapitałowych (ich efektów finansowych) na przykładzie jednostek gospodarczych sektora producentów SIZ (o różnych modelach biznesu) i wskazanie kierunków ich wpływu na sytuację ekonomiczną grup kapitałowych.

2. Cele aplikacyjne, obejmujące:

- ▶ identyfikację modeli biznesu w sektorze producentów systemów informatycznych zarządzania i opracowanie ich autorskiej typologii oraz jej weryfikację na podstawie badań sektorowych przedsiębiorstw specjalizujących się w budowie i/lub wdrażaniu SIZ wraz z propozycją kierunków jej wykorzystania,
- ▶ wariantowanie zakresu wykorzystania procedur konsolidacyjnych do rozliczenia wewnątrzgrupowych transakcji dokonywanych w ramach wybranych modeli biznesu sektora producentów SIZ oraz prezentacja ich wpływu na sytuację ekonomiczną (w tym majątkową i dochodową grupy kapitałowej),
- ▶ opracowanie wieloetapowej procedury doskonalenia struktury powiązań własnościowych w grupie kapitałowej.

Tak postawione główne cele pracy zostały osiągnięte dzięki celom częściowym badań poprzez:

- ▶ analizę problematyki powstawania grup kapitałowych w szerszym kontekście obserwowanych tendencji makroekonomicznych oraz w świetle współczesnych badań nad determinantami tworzenia wartości w przedsiębiorstwach,
- ▶ charakterystykę modeli biznesowych badanego sektora w stopniu umożliwiającym opisanie kluczowych transakcji wewnątrzgrupowych pomiędzy jednostkami potencjalnej grupy kapitałowej o heterogenicznych modelach biznesowych,
- ▶ klasyfikację wewnątrzgrupowych transakcji kapitałowych oraz autorską koncepcję klasyfikacji i analizowania eliminacji konsolidacyjnych w zakresie transakcji pozakapitałowych,
- ▶ opracowanie założeń metodyki systematyzacji oceny potencjalnych szans i zagrożeń włączania organizacji w skład grupy kapitałowej lub ich wydzielenia z punktu widzenia wpływu na wartość dodaną grupy kapitałowej.

Układ pracy podporządkowano hipotezie, w myśl której alokacja kapitału oparta na koncepcji modelu biznesowego może stać się efektywnym narzędziem tworzenia wartości w grupie kapitałowej. Hipotezy częściowe natomiast, będące pochodną postawionych celów badawczych, zawarto w następujących stwierdzeniach:

- ▶ doskonalenie procesów kreujących wartość w grupie kapitałowej musi być poprzedzone rozpoznaniem struktury kluczowych elementów architektury biznesu jej jednostek, co wymaga zidentyfikowania modeli biznesowych grup kapitałowych w drodze zdefiniowania ich częściowych modeli (modeli jednostek dominujących i zależnych),
- ▶ identyfikowanie związków przyczynowo-skutkowych pomiędzy decyzjami o alokacji kapitałów a tworzoną w ramach grupy kapitałowej wartością dodaną umożliwia opracowanie modeli wspomagających podejmowanie strategicznych decyzji inwestycyjnych,
- ▶ modele efektywnie wspierające decyzje inwestycyjne w grupach kapitałowych muszą zarówno umożliwiać ocenę szans i zagrożeń konsolidowania przedsięwzięć (modeli biznesowych jednostek grupy kapitałowej), jak i uwzględniać właściwe procedury rozliczania transakcji z punktu widzenia rachunkowości, dając menedżerom szeroki obraz przyczyn i skutków decyzji o alokacji kapitałów, wyznaczającej możliwości i granice rozdziału zasobów, procesów.

Rozwinięcie myśli przewodniej zawartej w głównej hipotezie pracy znalazło swój wyraz w czterech rozdziałach.

W rozdziale pierwszym przedstawiono grupę kapitałową jako formę gospodarczą zajmującą istotne miejsce w prowadzonych na świecie pracach badawczych. Nawiązując do wybranych teorii i koncepcji trzech dyscyplin naukowych, takich jak ekonomia, finanse (w szczególności rachunkowość jako subdyscyplina) i nauki o zarządzaniu, zbadano:

- ▶ przesłanki oraz warunki wyboru hierarchii spośród pozostałych form organizacyjnych,
- ▶ powstanie i rozwój fal połączeń jednostek gospodarczych, a także siły napędzające tego typu transakcje,
- ▶ światowe rozwiązania metodyczne w zakresie fazowości procesu przejść innych przedsiębiorstw oraz modeli ich integrowania z uwzględnieniem nowych propozycji teoretycznych i praktycznych.

Rozdział drugi poświęcono wyeksponowaniu rangi podejścia opartego na modelu biznesu w zarządzaniu wartością. Dokonano przeglądu wybranych koncepcji wartości, rozpoczynając od łańcucha wartości, przez relacyjną konstelację wartości, a kończąc na dynamicznym modelu biznesu. Podjęto próbę wskazania płaszczyzn oraz kierunków rozwoju tej koncepcji. W rezultacie uzyskano pragmatyczne uporządkowanie teorii modelu biznesowego, obejmujące okres od powstania do aktualnych wyników badań, które umożliwiło wyeksponowanie różnych definicji i typologii modeli biznesu. Rozdział zamknięto autorską propozycją metody identyfikacji typowych modeli biznesu jednostek gospodarczych sektora producentów SIZ, której uogólnienie pozwala na wykorzystanie w innych sektorach.

Rozdział trzeci skoncentrowano wokół problematyki identyfikacji typowych modeli biznesowych sektora producentów systemów informatycznych zarządzania. Zaproponowane podejście oparto na koncepcji łańcucha wartości branży oraz podstawowych strategiach konkurencyjnych. Rezultatem zastosowania metody hybrydowej, łączącej wiedzę i doświadczenie ekspertów z metodami algorytmicznymi, jest zidentyfikowanie i scharakteryzowanie piętnastu typowych modeli biznesowych sektora producentów SIZ.

Opracowana typologia modeli biznesowych stała się punktem wyjścia do końca rozdziału czwartego, gdzie wyjaśniono konsolidację w procesowym ujęciu rachunkowości, zaproponowano etapowość rozliczania zdarzeń kapitałowych oraz zawarto autorskie podejście do analizy eliminacji konsolidacyjnych. Scharakteryzowano również typowe transakcje pozakapitałowe dokonywane między wybranymi modelami biznesu sektora producentów SIZ, istotnie kształtujące wartość dodaną. W rezultacie przyjętego połączenia jednostek w ramach

potencjalnej grupy kapitałowej o heterogenicznych modelach biznesu wskazano przykładowy zakres wyłączeń konsolidacyjnych, skutkujący określonym wpływem na skonsolidowaną wartość dodaną. Na koniec rozdziału zaproponowano etapowe podejście do ulepszania struktury powiązań, które determinuje alokację kapitału w złożonej organizacji.

Całość pracy spuentowano zakończeniem obejmującym główne spostrzeżenia i wnioski, a także kierunki dalszych badań, zdaniem autorki pozwalające rozwinąć i przełożyć zaproponowane podejście na złożone organizacje działające w innych branżach.

Praca ma charakter rozprawy naukowej, stanowi zwieńczenie przeprowadzonych w latach 2011–2014 badań sfinansowanych przez Narodowe Centrum Nauki w Krakowie w ramach przyznanego grantu habilitacyjnego o numerze NN 113 364 740. Jej ostateczny kształt powstał dzięki wnikliwym uwagom i sugestiom trzech osób: prof. zw. dr hab. Haliny Buk, prof. zw. dra hab. Jana Duraja oraz prof. dra hab. Jerzego Niemczyka. Szczególne wyrazy wdzięczności kieruję do recenzentów, których cenne spostrzeżenia umożliwiły mi udoskonalenie mojej pracy.

Opracowanie jest skierowane do pracowników naukowych pragnących kontynuować badania nad rolą modeli biznesowych w zarządzaniu wartością w grupach kapitałowych. Wiele rozwiązań prezentowanych w pracy skłania bowiem do refleksji i dyskusji oraz do poszukiwania innego ujęcia poruszanej problematyki. Rozprawa może stanowić cenne źródło informacji dla analityków biznesowych, wywodzących się z kręgów zarówno nauki, jak i praktyki gospodarczej, zajmujących się projektowaniem założeń do informatycznych systemów wspomagania decyzji. Autorski sposób identyfikowania i oceny ryzyka związanego z doborem jednostek gospodarczych do przejęć (o heterogenicznych modelach biznesowych) wspomaga decydentów dokonujących strategicznych wyborów wpływających na ostateczny kształt grupy kapitałowej.

Praca jest także adresowana do studentów kierunków dotyczących finansów i zarządzania, którzy pragną poszerzyć wiedzę w zakresie problematyki modeli biznesowych, konsolidowania przedsięwzięć i tworzenia wartości dodanej w sektorze producentów SIZ.